

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครู เกี่ยวกับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครูมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองบัวลำภู จึงขอเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับต่อไปนี้

2.1 ความหมายของสมรรถภาพ

2.2 การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

2.3 ความหมายของครูและคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์

2.4 บทบาทและหน้าที่ของครูมัธยมศึกษา

2.5 สมรรถภาพในการเป็นครู

2.6 เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

2.7 เกณฑ์การประเมินครูแม่แบบของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ประจำเขตการศึกษา 9

2.8 แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539-2550

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของสมรรถภาพ

มีผู้กล่าวถึงความหมายของสมรรถภาพไว้ต่าง ๆ กันหลายความหมาย ดังนี้

กมล สุตประเสริฐ และคณะ (2523) ให้นิยามของคำว่า สมรรถภาพ (สมรรถภาพวิจัย) หมายถึง คุณสมบัติซึ่งเป็นผลมาจากความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ อุนิสัย หรือบุคลิกภาพ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความสามารถในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ปรารถนาได้

เกษมา สารสมุทร (2524) ให้นิยามคำว่า สมรรถภาพ คือ ความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ ความชำนาญที่แสดงออกมาให้เห็นและวัดได้

ประยูร อาษานาม และ สุลัดดา ลอยฟ้า (2526) กล่าวว่า สมรรถภาพ หมายถึง ความรู้ ความสามารถที่เป็นผลมาจาก ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ และอุปนิสัย ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดพฤติกรรม

จากความหมายที่กล่าวไว้ข้างต้นพอสรุปได้ว่า สมรรถภาพ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ อุปนิสัย หรือบุคลิกภาพ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความสามารถในการแสดงพฤติกรรม

2.2 การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

การบริหารโรงเรียนได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

วิจิตร วรุตบางกูร (2520) ได้สรุปว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายบุคคลร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจ และเพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม พฤติกรรม และคุณธรรมต่างๆ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

สมบูรณ์ พรหมภาพ (2521) สรุปว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบของโรงเรียนให้การบริหารทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

นิพนธ์ ศศิธร (2523) ให้ความหมาย การบริหารโรงเรียน หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งเราเรียกว่า ผู้บริหาร เพื่อให้การบริหารทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมการดำเนินการต่างๆ จะต้องเป็นตามระบบที่สังคมกำหนดไว้

สิริวรรณ ศรีพหล และคณะ (2527) สรุปว่า การบริหารโรงเรียนเป็นเรื่องของคนกับงานองค์ประกอบสำคัญของการบริหารโรงเรียน ที่ศึกษาวิเคราะห์กันไว้ในวรรณกรรมมัธยมศึกษาจึงมักจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและภารกิจการบริหาร

จากความหมายดังกล่าวสรุปไว้ข้างต้น กล่าวได้ว่า การบริหารโรงเรียนเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลหรือผู้บริหาร เพื่อให้บริการทางการศึกษาและพัฒนากระบวนการให้การศึกษาแก่สมาชิกของสังคมโดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และของประเทศชาติต่อไป

การมัธยมศึกษา เป็นการศึกษาที่ได้อธิบายไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไว้ว่า การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่อจากระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเองทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีความสามารถในการประกอบการทำงานอาชีพตามควรแก่วัย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อไปในระดับอุดมศึกษา และเพื่อให้เพียงพอต่อการประกอบการทำงาน อาชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความมุ่งหมายตาม หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไว้ดังนี้

- 1) เพื่อให้มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญ และทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ
- 2) เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนในการรักษาเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของตนเอง ชุมชน
- 3) เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ

4) ให้มีการภูมิใจในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น ตามความสามารถของตน

5) มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่ จะทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน

6) มีทัศนคติที่ดีต่อสังคมทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงาน และมีความสามารถในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัด และความสนใจของตนเอง

7) มีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ มีความสามารถในการจัดการ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

8) เข้าใจสภาพและความเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชน สามารถเสนอแนวทางพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม

โกวิท วรพิพัฒน์ (2531) ได้กำหนดทิศทาง ในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา เพื่อจัดเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา สำหรับระดับมัธยมศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1) ให้ถือว่า นักเรียน เป็นหัวใจของการศึกษาจะต้องสอนให้นักเรียน คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นให้เป็นคนร่าเริงแจ่มใส มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความกตัญญู ซื่อสัตย์ ประหยัด เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ และสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2) ให้เน้นบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เพราะถือว่า บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเป็นครูที่พูดไม่ได้ บรรยากาศที่ดีของโรงเรียน จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้โรงเรียนร่มรื่นสวยงาม นักเรียนมีจิตใจร่าเริงแจ่มใส ส่งเสริมต่อบรรยากาศทางวิชาการได้เป็นอย่างดี

3) โรงเรียนจะต้องไม่แปลกแยกจากชุมชน โดยจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาาร่วมคิด และร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วย ตลอดจนอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความรู้แก่นักเรียน

4) จะต้องนิเทศติดตามผล เพื่อให้การสนับสนุนให้ ครู อาจารย์ และนักเรียนมีขวัญ กำลังใจจะทำให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพ

จากทิศทางในการจัดการศึกษาดังกล่าวกรมสามัญศึกษา ได้กำหนดจุดเน้นที่สำคัญในการ ดำเนินการมัธยมศึกษา 4 ประการ คือ

1) มุ่งเน้นคุณธรรมของนักเรียนด้านความซื่อสัตย์ ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู มีความรับผิดชอบ การพึ่งตนเอง และการมีวินัย โดยให้มีการจัดกิจกรรมจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะชีวิตความเป็นอยู่ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณธรรม

2) มุ่งเน้นให้นักเรียนประกอบอาชีพ มีรายได้ระหว่างเรียน ตามสภาพเวลา กำลังและความสามารถ โดยผ่านกิจกรรมสหกรณ์หรือการรวมกลุ่มประกอบอาชีพอิสระตามความเหมาะสม

3) มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ และใช้เทคโนโลยี ตามความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันและเป็นพื้นฐานสำหรับนักเรียนจำนวนหนึ่งที่จะพัฒนาเพื่อการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไปอีก เพื่อจะเป็นกำลังของประเทศในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อไป

4) มุ่งส่งเสริมดนตรี กีฬา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมทั้งในด้านความเข้าใจ แนวความคิด กิจกรรม และการส่งเสริมบรรยากาศสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประสานกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

MC Cleary และ Mencley (อ้างใน ภิญโญ สาร, 2514) ได้สรุปหน้าที่หลักของ โรงเรียนมัธยมศึกษา จากงานวิจัยของนักศึกษาในอเมริกา คือ

1) พัฒนาเชาว์ปัญญา อุปนิสัย และบุคลิกภาพของนักเรียน

2) ให้ความรู้ที่สำคัญและความคิดต่าง ๆ อันเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของประเทศตนเอง และของประเทศอื่นด้วยพร้อม ๆ กันไปกับนักเรียน

3) ทำนุบำรุงรักษายึดมั่นและจงรักภักดีต่อระบบการเมืองและระบบสังคมประชาธิปไตยของประเทศไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ

4) ให้ความรู้ ความชำนาญ ในการประกอบอาชีพ ตามความเหมาะสมกับบุคคลและสังคม

5) ส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน ทั้งสุขภาพทางกายและสุขภาพทางจิตใจ

6) ปรับปรุงคลังอำนาจส่วนบุคคลทุกชนิด ในการที่จะให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอไม่หยุดยั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้นักเรียนวัยเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม

2.3 ความหมายของครูและคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์

1) ความหมายของครู

ครู ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการของการเรียนการสอน เพราะครู คือ ผู้ที่ถ่ายทอดความรู้หรือเป็นผู้นำประสบการณ์ทั้งมวลมาสู่นักเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนาไปในทางที่พึงประสงค์ ซึ่งครูต้องใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกันไป เพื่อให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน โดยครูต้องตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและช่วยเหลือให้นักเรียนเกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถและจะต้องประเมินผลการพัฒนาของนักเรียนเพื่อปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความก้าวหน้า และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

โสภณ สุยะศรี (2538) กล่าวว่า "ครู" (สันสกฤต = ครู, บาลี = ครู) หมายถึง คนที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และฝึกฝนอบรมศิษย์ให้มีทั้งความรู้และความประพฤติที่ดีงาม และพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "รู้ธรรม" (ความรู้ที่ดี) จากใครแม้เพียงนิดเดียวจะเคารพนับถือผู้นั้นอย่างยิ่ง "ครู" มีความหมาย 3 นัย ดังอธิบายต่อไปนี้

ครู แปลว่า เฒ่า หมายถึง เป็นผู้ทำงานให้เฒ่าด้วยความรู้ความสามารถเป็นที่ยกย่องทั่วไป และเฒ่าในทางความประพฤติอันเป็นแบบอย่างของศิษย์

ครู แปลว่า รด หมายถึง รดเย็นน้ำด้วยน้ำ คือ เมตตาหรือรดให้งอกงามด้วยวิชาการและจริยธรรม ตจรตตันไม้ให้งอกงามฉนั้น

ครู แปลว่า คายออกมาให้เห็น หมายถึงคายความรักให้ศิษย์ออกมาให้เห็นหรือผู้มีความรักในศิษย์นั่นเอง

เปลื้อง ณ นคร (2516) ให้ความหมายคำว่า "ครู" ไว้ว่า เป็นผู้มีความหนักแน่นผู้ควรแก่การเคารพของศิษย์ ผู้สั่งสอน

มานิต มานิตเจริญ (2519) ให้ความหมายคำว่า "ครู" ไว้คล้ายๆ กันว่าเป็นผู้สั่งสอนผู้ถ่ายทอดความรู้ เครื่องเตือนใจ เช่น ผิดเป็นครู

ในหนังสือ Dictionary of Education (1973) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ครู" (Teacher) ไว้ดังนี้

ครู คือ บุคคลที่ทางราชการจ้างไว้เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำ หรืออำนวยความสะดวกในการจัดประสบการณ์สำหรับนักเรียน หรือนักศึกษาในสถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นของรัฐ หรือเอกชน

ครู คือ บุคคลที่มีประสบการณ์ หรือมีการศึกษามาก หรือดีเป็นพิเศษ หรือมีทั้งประสบการณ์ และการศึกษาดีเป็นพิเศษในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งที่สามารถช่วยทำให้บุคคลอื่นเกิดความจริงของงานและพัฒนาการก้าวหน้าได้

พุทธทาสภิกขุ (2529) ได้แสดงทัศนะถึงครู ไว้หลายประเด็นว่า ครู คือ ผู้สร้างโลก โดยผ่านทางเด็กเพื่อสร้างให้เด็กเป็นคนดีและเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ครู ตามหลักธรรมในพุทธศาสนา หมายถึง บิดามารดาซึ่งเป็นครูคนแรกต่อมาก็คือ ครูที่โรงเรียน ซึ่งทำหน้าที่ร่วมกัน โดยอบรมสั่งสอนให้เกิดนิสัย มารยาท วัฒนธรรม และคุณสมบัติต่าง ๆ

คำว่า "ครู" แปลตามพยัญชนะ แปลว่า หนัก แต่ความหมายนั้นเลยไปถึงว่า เป็นผู้ทำหน้าที่ประเสริฐสุดเป็นผู้นำทางวิญญาณของสัตว์โลกไปสู่จุดหมายปลายทางที่พึงปรารถนา ครู เป็นสถาบันใหญ่ที่ครอบโลกคุ้มครองโลก เช่นเดียวกับศาสนา ครู เป็นผู้อำนวยการศึกษา เป็นผู้เปิดประตูให้สัตว์ออกจากคอกแห่งอวิชชา ครู เป็นปฐนียบุคคล เป็นเจ้าหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่ ครู เป็นที่เคารพสักการะของมนุษย์ เป็นผู้ปั้นโลก สร้างโลกให้งดงาม ให้สงบและให้มีความสุข

โกสินทร์ รัชยานันท์ (2530) ได้สรุปความหมายคำว่า "ครู" ไว้หลายประการดังนี้

ครู คือ ปฐนียบุคคล

ครู เป็นเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า คือเป็นกัลยาณมิตร

ครู เป็นผู้นำหรือมัคคุเทศก์ทางวิญญาณ

ครู เป็นผู้ปล่อยสัตว์ออกจากคอกแห่งอวิชชามาสู่แสงสว่างแห่งปัญญา

ครู คือ แพทย์ผู้รักษาป้องกันโรคความโง่หรืออวิชชาของมนุษย์

ครู เป็นพ่อแม่คนที่สองของศิษย์

ครู คือ ผู้สร้างคนและสร้างโลก

ครู เป็นกระบอกเงาและเป็นแบบอย่างของศิษย์

ครู คือ แม่พิมพ์ของชาติ

ครู คือ ชาวสวนและช่างปั้นหม้อ

ครู คือ ทหารเอกของชาติ

ครู คือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent)

ครู คือ ผู้กล่อมเกลารหรือผู้สร้างสังคมประกิต (Socializing agent)

ครู คือ นักปฏิวัติในสนามรบทางการศึกษา

ครู คือ ผู้ใช้อาวุธลับของชาติ

ครู คือ กระบอกเงาของเด็ก

ครู คือ วิศวกรสังคม

ครู คือ ผู้กุมความเป็นความตายของชาติไว้ในกำมือ

สรุป คำว่า "ครู" มีความหมายได้หลายนัย ความหมายดั้งเดิม หมายถึง ผู้เปิดประตูทางวิญญาณของศิษย์ไปสู่คุณธรรมชั้นสูง แต่ในปัจจุบันคนทั่วไปเข้าใจในฐานะผู้สั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ เป็นผู้ที่มีความหนักแน่น ควรแก่การเคารพของศิษย์

2) คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์

ในเมื่อครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการให้การศึกษา เฝ้าสร้าง และพัฒนาคนให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น และทำให้เขาเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะร่วมกันคิดและทำให้สังคมเจริญยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในโลกปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทำให้ผู้คนต้องแข่งขัน ช่วงชิง เพื่อชัยชนะและการอยู่รอดเป็นแนวทางนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มากมาย นักการศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณสมบัติต่าง ๆ ที่ดีของครูที่สังคมต้องการ และเห็นว่าจำเป็นสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู เพื่อจะได้นำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการผลิตครูให้มีคุณภาพคุณสมบัติที่ดีของครูย่อมมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ดังนั้นครูจึงจำเป็นต้องพยายามพัฒนาคุณภาพแห่งตนให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ คุณสมบัติที่ดีของครูมีผู้กล่าวไว้ดังนี้

พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงคุณลักษณะของครูที่ดีไว้ 7 ประการ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2471) คือ

ครู ต้องประพฤติตนให้เป็นที่รักของศิษย์และบุคคลทั่วไปยึดมั่นในพรหมวิหารธรรม เว้นอคติทั้งปวง

ครู ต้องมีความหนักแน่น จิตใจมั่นคง ปฏิบัติตนนานับถือ

ครู ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่า มีความประพฤติดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต อยู่เนืองนิตย์

ครู ต้องเป็นผู้มีมานะในการดัดเตือนสั่งสอนมีความเฉลียวฉลาดในการใช้ถ้อยคำ มีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการถ่ายทอด

ครู ต้องเป็นผู้ที่มีความอดทนต่อคำดัดเตือนที่มีเจตนาดีเป็นที่ตั้ง

ครู ต้องฉลาดในการสอนรู้จักสอนจากง่ายไปหายาก หรือสอนให้ลึกซึ้งตามลำดับ

ครู ต้องแนะนำในทางที่ถูกที่ควรไม่แนะนำออกนอกเส้นทาง หรือแนะนำในทาง

ที่เสื่อม

ธนุ แสงศักดิ์ (2505) มีความเห็นว่าลักษณะของครูที่ดี คือ มีความสัมพันธ์กับนักเรียนดี รักในอาชีพครู มีคุณสมบัติส่วนตัวดี และมีรูปร่างดี

ก่อ สวัสดิทานิชย์ (2513) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของครูที่ดี ไว้ดังนี้

ครู ต้องรักเด็ก เข้าใจเด็ก และเห็นอกเห็นใจเด็ก

ครู ต้องมีความรู้ในวิชาที่ตนสอนอย่างลึกซึ้ง

ครู ต้องสามารถจัดหลักสูตรหรือบทเรียนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก

ครู ต้องเชี่ยวชาญในการสอนวิชาประเภทต่าง ๆ

ครู ต้องเอาใจใส่เด็กทั้งตัว มิใช่เอาใจใส่แต่เพียงว่า เด็กจะเรียนวิชานั้นวิชา

นี้หรือไม่

ครู ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กในด้านวัฒนธรรม ศีลธรรม กิจนิสัย สุชนนิสัยและ

อุปนิสัย

บุญถิ่น อัตถากร (2515) ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของครูไว้ คือ

ครู ต้องเป็นคนที่มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน หมั่นแสวงหาความรู้อยู่เสมอ

ครู ต้องเป็นผู้ที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมและวัฒนธรรม รวมทั้งมีสุคตินิยมด้วย

ครู ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการกลวิธีการสอน สามารถถ่ายทอดความรู้ และ

วิถีทางแห่งปรัชญา มีความสามารถในการอบรม และชักจูงผู้เรียนไปสู่หนทางอันดีงาม

อารักษ์ กาญจนพิทักษ์ (2517) ได้สรุปคุณสมบัติที่เหมาะสมของครู ตามข้อเสนอของสหพันธ์อาชีวครูแห่งโลก ไว้ว่า ครู ต้องเป็นบุคคลที่เข้าใจธรรมชาติของจิตใจของมนุษย์เป็นอย่างดี ครู ควรมีความคิดริเริ่ม รับผิดชอบ มีอารมณ์ขัน เสียสละ ชยัน อุดหนุน มีความสามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง มีสุขภาพกาย จิตใจดี เข้มแข็ง เข้าใจผู้อื่นได้ดี มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีสามัญสำนึก มีความรู้ในวิชาที่ตนสอนเป็นอย่างดี มีลักษณะน่าเคารพนับถือ และมีขันติธรรม

บรรจง ชูสกุลชาติ (2521) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ครูดีควรมีภูมิ 3 ประการ คือ

1) ภูมิรู้ คือ รู้เรื่องตัวเอง ผู้อื่น สิ่งแวดล้อม และวิชาชีพ

2) ภูมิฐาน คือ สร้างฐานปัจจัย 4 กิน อยู่ สุขภาพ แต่งกายดี

3) ภูมิธรรม คือ มีใจใฝ่ธรรม ความดีงาม ละอายชั่ว กลัวบาป

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2523) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดี ไว้ดังนี้

(1) ผู้สอนจะต้องมีความรู้หลายด้าน เช่น มีความรู้ในวิชาที่สอนรู้ถึงเหตุผลที่มาของความรู้ มองเห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ของความรู้ ควรรู้จักผู้เรียน ควรจะมีความรู้

ยนต์ ชุ่มจิต (2531) กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดีจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้

(1) มีบุคลิกภาพดี หมายถึงมีบุคลิกภาพทางกายและใจเป็นคนมีความสง่างาม แต่งกายเรียบร้อย พูดจาไพเราะ อ่อนหวาน สงบเสงี่ยม น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำ

(2) มีคุณสมบัติส่วนตัวดี เช่น มีสติปัญญาดี มีความเฉลียวฉลาด มีความรอบรู้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นในตนเอง กระตือรือร้น

(3) มีความสามารถในการสอนและการปกครอง

(4) มีความประพฤติดี เช่น ละเว้นอบายมุขทั้งปวง มีกาย วาจา ใจสุจริต ไม่ผิดใฝ่ในทางชั่ว

(5) มีคุณธรรมจรรยาสูง เช่น ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพครู เสียสละมีเมตตา เป็นปูชนียบุคคลของนักเรียนทั้งในและนอกโรงเรียน

(6) มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทั่วไปทั้งผู้ร่วมงาน นักเรียน และผู้ปกครอง

กองมาตรฐานวิชาชีพครูสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2533) ได้ศึกษาผลการศึกษาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ตามคุณลักษณะในจรรยาบรรณ และวินัยตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ. 2526 โดยมีคุณลักษณะดังนี้ คือ

(1) คุณลักษณะที่มุ่งมั่นในผลงาน

(2) คุณลักษณะตรงต่อเวลา

(3) คุณลักษณะยุติธรรมในการตัดสินผลการเรียน

(4) คุณลักษณะยุติธรรมในการตัดสินปัญหา

(5) คุณลักษณะมีพฤติกรรมประชาธิปไตย

(6) คุณลักษณะปฏิบัติตามกฎและระเบียบ

(7) คุณลักษณะมีความพยายามในการสอน

(8) คุณลักษณะตั้งใจสอน

(9) คุณลักษณะสามารถควบคุมอารมณ์

(10) คุณลักษณะอดทนเมื่อเกิดอุปสรรคในการสอน

(11) คุณลักษณะใช้วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนให้คุ้มค่า

(12) คุณลักษณะศรัทธาในอาชีพครู

(13) คุณลักษณะซื่อสัตย์ในอาชีพครู

(14) คุณลักษณะสุขภาพเรียบร้อย

- (15) คุณลักษณะยึดมั่นในศาสนา
- (16) คุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์
- (17) คุณลักษณะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน
- (18) คุณลักษณะความสามัคคี

กรมสามัญศึกษา (2535) ได้กำหนดแนวทางลักษณะโรงเรียนที่ดีสำหรับตัวบ่งชี้เรื่องบทบาทหรือพฤติกรรมของครู ออกเป็น 3 ด้านดังนี้

1) ด้านปฏิบัติการสอน มีกิจกรรมหรือแนวปฏิบัติสำหรับครูดังนี้

- (1) ร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตร
- (2) จัดทำแผนการสอนในรายวิชาที่ตนรับผิดชอบ
- (3) จัดหาสื่อการเรียนอุปกรณ์การสอน และเอกสารประกอบการเรียนการสอน
สำหรับใช้ในวิชาที่ตนสอน
- (4) ออกข้อสอบตามจุดประสงค์การเรียนรู้และอาจเก็บรวบรวมเป็นคลังข้อสอบ
- (5) ทดสอบเด็กก่อนทำการสอนในแต่ละรหัสวิชาเพื่อพื้นฐานของนักเรียน
- (6) เข้าสอนและออกห้องสอนตรงเวลา
- (7) เอาใจใส่ในการตรวจการบ้าน สอนซ่อมเสริมให้เด็กที่มีพื้นฐานความรู้ต่ำ
ทั้งในและนอกห้องเรียน
- (8) จัดป้ายนิเทศการย่อยในห้องเรียน เพื่อสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้
น่าเรียนมากยิ่งขึ้น
- (9) จัดนิเทศการหรือกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อส่งเสริมและเพิ่มพูนความรู้ให้
นักเรียนมากยิ่งขึ้น
- (10) ใช้เทคนิคการสอนหลาย ๆ วิธี โดยเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการ
ทำกิจกรรมกลุ่ม ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
- (11) ประเมินผลการเรียนการสอน และประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำ
ข้อมูลไปพัฒนานักเรียนและตนเองให้ดีขึ้น
- (12) ดูแลเอาใจใส่ติดตามการเรียนและความประพฤติของนักเรียนด้วยความรัก
ความเมตตาอย่างจริงใจ

2) ด้านการพัฒนาตนเอง มีกิจกรรมซึ่งมีแนวปฏิบัติสำหรับครูดังนี้

- (1) เพิ่มพูนความรู้ให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ โดยการศึกษาจากเอกสาร หรือ
วารสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่

(2) ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของงานวิชาการและวิชาอาชีพที่ตนรับผิดชอบ

(3) หาโอกาสเข้ารับการอบรม การศึกษาต่อ หรือดูงาน เพื่อเพิ่มความรู้และประสบการณ์

(4) เข้ารับการอบรมจริยธรรมและศีลธรรม เพื่อพัฒนาจิตใจให้มีจิตสำนึกในความเป็นปราชญ์คน

3) ด้านการปฏิบัติตน มีกิจกรรมหรือแนวปฏิบัติสำหรับตนดังนี้

(1) มีคุณธรรมจริยธรรม ยึดมั่นในจรรยาครู และรักษาอารมณ์ให้มั่นคง

(2) มีน้ำใจเป็นประชาธิปไตยมีเหตุผล กล้าพูดกล้าทำ กล้าเผชิญความเป็นจริง และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

(3) ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในด้านความประพฤติ กริยา วาจา และการแต่งกาย

(4) รู้จักประมาณตน ปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ

(5) ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ รู้จักป้องกันโรคติดต่อ งดเว้นสิ่งเสียด

สุรวิทย์ พลมณี (2536) ได้สรุปไว้ว่า ครูที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1) การทำตัวให้เป็นที่ยรักแก่ศิษย์และคนทั่วไป

2) การเป็นคนที่มีความหนักแน่นและจิตใจมั่นคงกรอบด้วยความรู้รอบา

3) การเป็นผู้มีความมานะในการตกแต่งสอน โดยไม่เกรงกลัวว่าใครเกลียดหรือโกรธมีความเฉลียวฉลาดในการใช้คำพูด

4) ความเป็นผู้มีความอดทนต่อถ้อยคำโดยมีเจตนาดีเป็นที่ตั้ง

5) การรู้จักสอนจากง่ายไปหายากหรือมีความลึกซึ้งเป็นลำดับ

6) การรู้จักแนะนำในทางที่ถูกที่ควรไม่แนะนำให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง

ชาญชัย อาจิมสมาจาร (2538) ได้กล่าวถึงครูและอาชีพครู ไว้ว่า ครูและอาชีพครูควรมีลักษณะและปฏิบัติดังต่อไปนี้

1) องค์ประกอบอะไรที่ทำให้เป็นครูที่ดี

การศึกษาได้ชี้ให้เห็นลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ของครูที่มีประสิทธิผล นั่นคือ คุณสมบัติทางวิชาชีพ และคุณสมบัตส่วนตัว

คุณสมบัตทางวิชาชีพ (Profession qualities)

(1) มีความรู้ในวิชา/สาขาที่ตัวเองสอน

ในเรื่องการบริหารงาน โดยเฉพาะงานด้านวิชาการ การเตรียมการสอน และการประเมินผล เป็นต้น

(2) ผู้สอนควรมีความรักและความศรัทธาในตัวผู้เรียน ให้เกียรติและพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้เรียนอยู่เสมอ พร้อมทั้งรักในวิชาที่ตนสอน และศรัทธาในวิชาชีพครู

(3) ผู้สอนควรมีความสามารถปฏิบัติการสอนได้อย่างหลากหลายวิธี

สะอาด นิมสวัสดิ์ (2528) กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของคณะกรรมการรักษา วินัยข้าราชการครู ไว้ดังนี้

(1) มีความรู้ดี หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

(2) มีความสามารถในการปฏิบัติงาน

(3) มีความประพฤติดี ตามหลักธรรมทางศาสนา

(4) รักษาวินัยดี ปฏิบัติตามวินัยโดยเคร่งครัดครบถ้วน

(5) กระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์

(6) สอนและอบรมศิษย์โดยใช้หลักวิชาการศึกษา มีความรัก และเมตตาต่อศิษย์

ทุกคนติดตามส่งเสริมแก้ไขการเรียน และความประพฤติของศิษย์

(7) ละเว้นอบายมุขได้อย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะสุรา การพนัน และบุหรี

(8) มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา ท้องถิ่น และสังคม

(9) ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและประหยัด

(10) แต่งกายสุภาพเรียบร้อยทุกโอกาส

พนัส หันนาคินทร์ (2530) ได้กล่าวถึงครุติในทรรศนะของนักการศึกษาสรุปได้ดังนี้

(1) คุณสมบัติส่วนตัว ได้แก่ มีความประพฤติมีสติปัญญาสูง มีสุขภาพทางกาย แข็งแรง มีสุขภาพจิตบุคลิกภาพดี ตรงต่อเวลา มีความสามารถในการสื่อสารและมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน

(2) คุณสมบัติทางวิชาชีพ ได้แก่ มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน มีความคิดริเริ่มและสนใจต่องานวิชาชีพครู

(3) มีความสามารถในการดำเนินการสอน ได้แก่ ความสามารถในการปรับ บทเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียน เข้าใจนักเรียน กระตุ้นนักเรียนให้สนใจการเรียน และตั้งใจเรียน

(4) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้แก่ นักเรียน คณะครูผู้ปกครอง และบุคคลภายนอก

- (2) มีความเข้าใจในตัวผู้เรียน
- (3) มีความเข้าใจหลักการสอน และทักษะในการใช้เทคนิค เพื่อการนำออกใช้
- (4) ความเข้าใจทั่วไปในความรู้สาขาอื่น ๆ
- (5) เข้าใจและประทับใจในอาชีพครู

คุณสมบัติส่วนตัว (Personal qualities) มีลักษณะดังนี้

- (1) มีบุคลิกภาพส่วนตัว อิริยาบถ มารยาทดี มีเสียงน่าฟัง
- (2) เจลียวฉลาด มีความมั่นคงทางอารมณ์ และการควบคุมตนเอง
- (3) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้อื่น
- (4) มีบุรณการ มีความน่าเชื่อถือ มีความซื่อสัตย์ มีความจงรักภักดี
- (5) มีความยืดหยุ่น มีความคิดสร้างสรรค์
- (6) เข้าสังคม มีความเป็นมิตร ให้ความร่วมมือ
- (7) มีความยุติธรรม มีความทนทาน
- (8) มีอารมณ์ขัน มีความร่าเริง มีความกระตือรือร้น

2) ระดับการสอนของครู

ศึกษานิเทศก์ในประเทศฟิลิปปินส์ ได้ประเมินระดับการสอนของครูในด้านความสามารถทางการเรียนการสอน และความสามารถทางส่วนตัวต่อสังคม ดังนี้

ความสามารถในการสอน (Instructional competencies)

- (1) ทักษะการสอน (Teaching skills)
- (2) ทักษะการแนะแนว (Guidance skills)
- (3) ทักษะทางการจัดการ (Management skills)
- (4) ทักษะการประเมิน (Evaluation skills)

ความสามารถส่วนตัวและทางสังคม (Personal and social competencies)

- (1) ปฏิบัติตามกฎหมายแห่งจรรยาบรรณ ครู และกฎระเบียบอื่น ๆ ของโรงเรียน
- (2) เป็นตัวอย่างในด้านศีลธรรมและพฤติกรรมทางจรรยาบรรณแก่นักเรียนกลุ่ม

เพื่อนและชุมชน

- (3) แสดงให้เห็นความซื่อสัตย์ และบุรณการในกิจกรรมทั้งหลายของตนเอง
- (4) ยอมรับและปฏิบัติตามบทบาท
- (5) ยอมรับในบทบาทของความเป็นผู้นำเมื่อความจำเป็นเกิดขึ้น และทำด้วย

ความฉลาด

- (6) แสดงหลักฐานของความเจริญงอกงามทางวิชาชีพและทางวัฒนธรรม
- (7) เข้ากับนักเรียน คณะครู และชุมชนได้เป็นอย่างดี
- (8) เข้าร่วมกิจกรรมในทางวัฒนธรรม วิชาชีพ และกิจกรรมของชุมชนอย่าง

กระฉับกระฉ่ง

- (9) แสดงหลักฐานของสุขภาพ และความมั่นคงทางจิตใจ
- (10) แสดงหลักฐานความสมบูรณ์ของร่างกาย
- (11) แต่งตัวเหมาะสมตลอดเวลา
- (12) แสดงให้เห็นความคิดสร้างสรรค์ และความเจ็บแสบในการปฏิบัติงาน
- (13) เตรียมและเสนอรายงานที่เรียบร้อยและถี่ถ้วนตามเวลา
- (14) ทำงานตามเวลาราชการ และพร้อมที่จะทำงานนอกเวลาถ้าหากถูกขอร้อง
- (15) ใช้เวลาว่างอย่างฉลาด

3) งานของครู (The teacher's job)

งานของครูต้องการคุณลักษณะ และความสามารถต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) ชี้นำกระบวนการเรียนรู้
- (2) ให้คำปรึกษาและการแนะแนว
- (3) สนับสนุนกิจกรรมเสริมหลักสูตร
- (4) ทำงานร่วมกับผู้ปกครอง

จากรายละเอียดที่กล่าวมาทั้งหมดพอสรุปได้ว่า คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์นั้น ครูต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนในการให้การศึกษาแก่เด็กหรือบุคคลทั่วไป โดยไม่บกพร่องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก เป็นคนดีของสังคม มีคุณธรรม จริยธรรมสูง

2.4 บทบาทและหน้าที่ของครูมัธยมศึกษา

การมัธยมศึกษา มีหน้าที่พัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับการปรับตัว การบูรณาการ การจำแนก ความแตกต่าง การปลูกฝังประชาธิปไตย การเตรียมเพื่อการศึกษาต่อการสำรวจความถนัดและความสนใจ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา คือความต้องการของรัฐ ความต้องการของสังคม และผู้เรียน จุดหมายของการศึกษา และหลักสูตรโรงเรียนมัธยมศึกษา มีบทบาทและหน้าที่ในการจัดสอนวิชาชีพหรือวิชาที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ ให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา (2518) กำหนดบทบาทครูที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

1) บทบาทเฉพาะตัว

(1) เป็นผู้รักการอ่านการค้นคว้าปรับปรุงตนเองให้ทันสมัย มั่นใจและศรัทธาในอาชีพครู

(2) เป็นผู้มีความเป็นตัวของตัวเองกล้าแสดงออก เพื่อเผยแพร่ความคิดความรู้ต่อสาธารณะ และเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตน

(3) เป็นผู้ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยาที่ยอมรับในชุมชน

(4) เป็นผู้ประกอบอาชีพพอควรแก่อัตภาพ มานะบากบั่นมัธยัสถ์ ไม่เห็นแก่ความเจริญทางวัตถุเกินกว่าคุณธรรมและจริยธรรม

2) บทบาทต่อนักเรียน

(1) เป็นผู้ช่วยและแนะนำให้นักเรียน มีหลักรู้จักศึกษาค้นคว้าและเลือกทางของตนเองอย่างอิสระ

(2) เป็นผู้ฝึกให้นักเรียน สามารถทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและมีวินัยในตนเอง

(3) เป็นผู้สนใจศึกษาธรรมชาติของศิษย์ให้ความรักเอาใจใส่ศิษย์ จัดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์

(4) เป็นผู้ศึกษาความสนใจความถนัด ความสามารถของนักเรียน และหาทางส่งเสริมแนะนำในการเลือกวิชาอาชีพให้นักเรียนได้อย่างเหมาะสม

(5) เป็นผู้ส่งเสริม ให้นักเรียนฝึกฝึในคุณธรรม จริยธรรม เห็นคุณค่าของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ

3) บทบาทต่อสังคม

(1) เป็นผู้มีความรู้ ความสนใจในการเกษตร และมีส่วนร่วมกิจกรรมเกษตรในท้องถิ่นได้ดี

(2) เป็นผู้รักความยุติธรรม และกล้าต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของสังคมด้วยสติปัญญาตามกระบวนการที่เหมาะสม

(3) เป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

(4) เป็นผู้ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชนโดยประเพณีติดเป็นแบบอย่างและชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามโอกาสที่เหมาะสม

บทบาทของครูต่อการนำหลักสูตรไปใช้ มีดังนี้ (สุจิตต์ เพียรชอบ, 2525)

1) ทำความเข้าใจกับหลักสูตร ตลอดจนหลักสูตรวิชานั้นๆ ที่ตนสอนทั้งที่เป็นวิชาบังคับและวิชาเลือก ศึกษาหาวิธีสอนต่าง ๆ นำไปใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหา

2) ใช้บริการ ครู อาจารย์จำเป็นต้องใช้บริการที่โรงเรียนจัดหาให้ เช่น ห้องสมุด ตลอดจนสื่อต่าง ๆ เพื่อนักเรียนจะได้มีความรู้กว้างขวางลึกซึ้ง

3) ประชาสัมพันธ์ ครู อาจารย์ต้องร่วมมือกัน จัดทำคู่มือครู แบบฝึกหัด และข้อทดสอบ อาจจะเป็นระหว่างหมวด กลุ่มโรงเรียน หรือจังหวัด

4) สร้างสรรค์แผนการสอน ครูจะต้องทำโครงการสอน

5) ปรับปรุงงานของตนเพื่อนำหลักสูตรแต่ละรายวิชาไปใช้
หน้าที่ของครูเกี่ยวกับบทบาทต่าง ๆ

1) หน้าที่ของครูตามบทบาทที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน

(1) ตั้งจุดมุ่งหมายในการสอน โดยให้สอดคล้องกับความรู้ ทักษะ กับทัศนคติ
ซึ่งเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน

(2) จัดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้โดยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่วางไว้

(3) สร้างบรรยากาศให้เกิดการทำงานร่วมกัน

(4) การประเมินผลการเรียนการสอน ทั้งในด้านความสามารถ ความถนัด

(5) ช่วยงานบริหารโรงเรียน เช่น การจัดการนิเทศการช่วยดำเนินงานด้าน

สวัสดิการ

2) หน้าที่ของครูตามบทบาทเกี่ยวข้องกับชุมชน

(1) เป็นที่ปรึกษาของสมาชิกในชุมชน

(2) เป็นผู้นำของสังคม และกิจกรรมด้านวัฒนธรรม พร้อมทั้งเรียนรู้สภาพของ

สังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

(3) สร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครอง ประชาชน

(4) จัดการศึกษาผู้ใหญ่ และกิจกรรมการศึกษาของสังคม

(5) กระตุ้นให้ชุมชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

(6) ช่วยเหลืองานพัฒนา และบริการชุมชน

(7) ทำงานกับสมาคมครูปกครองในการช่วยเหลือนักเรียนและผู้ปกครอง

3) หน้าที่ของครูตามบทบาทที่ เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงตนเอง

- (1) มีทักษะในการปรับปรุงตนเอง
- (2) มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับ ปัญหากระบวนการศึกษาของประเทศชาติ
- (3) มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- (4) ติดตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษา
- (5) ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ ร่วมประชุมสัมมนา
- (6) ศึกษาพฤติกรรมเด็กเพื่อนำมาปรับปรุง การเรียนการสอน

สรุปว่า บทบาทและหน้าที่ของครูมัธยมศึกษา คือ มีบทบาทเป็นผู้ให้การศึกษาอบรมแก่นักเรียน ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และแก้ไขปัญหาในสังคม

2.5 สมรรถภาพในการเป็นครู

จากที่กล่าวมาแล้วถึงบทบาทหน้าที่ของครู ว่าเนื่องจากการสอนเด็กในระดับมัธยมศึกษา ครู จะเป็นผู้ที่มีบทบาททั้ง เรื่องการเรียนการสอน การอบรมบ่มนิสัยเด็ก และครูต้องวางตัวให้เหมาะสม มีบุคลิกลักษณะที่ดี ตลอดจนต้องมีสมรรถภาพในการทำงานด้วย

นก ก ไบ๋ว (2524) ได้สรุปแนวทางในการปฏิบัติของครูไว้ว่า ครู ควรจะมีความรู้ความสามารถในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- 1) มีความรู้ในเรื่องที่จะสอน
- 2) รวบรวมสะสมความรู้ต่าง ๆ
- 3) ทนต่อเหตุการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ
- 4) รู้จักพัฒนาความสามารถในการทำงานของตนเองจากคำวิจารณ์วิจารณ์ของผู้อื่น
- 5) ต้องมีความเชื่อมั่นว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดชีวิตของคนเรา
- 6) เป็นผู้ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในหมู่ผู้เรียน
- 7) รู้ว่าผู้เรียนต้องการอะไร
- 8) รู้ว่าผู้เรียนมีความสนใจอะไร
- 9) เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้
- 10) เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทำให้เกิดการเรียนรู้เกิดขึ้นได้โดยตัวของผู้นั้น
- 11) มีการวางแผนการเรียนการสอนไว้เป็นอย่างดี
- 12) มีความเมตตากรุณา
- 13) มีปรัชญาการศึกษา

- 14) รู้วิธีการเรียนที่ดีและเรียนอย่างจริงจัง
- 15) มีความต้องการที่จะสอนอย่างจริงจัง
- 16) ตระหนักอยู่เสมอว่ายังไม่มีใครที่สมบูรณ์แบบหรือดีพร้อมไปหมด

สัทัญญา ธารีวรรณ และคณะ (2520) ได้กล่าวไว้ว่า นอกเหนือจากที่ต้องมีความรู้
 อย่างดีในรายวิชาสามัญทั่วไป วิชาเอก และวิชาการศึกษาแล้ว ครูจะต้องได้รับการฝึกฝนให้มี
 สมรรถภาพ ในด้านต่อไปนี้

- 1) สามารถทำการสอนได้เป็นอย่างดี
- 2) สามารถอบรม แนะนำ และปกครองชั้นได้เป็นอย่างดี
- 3) สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี
- 4) สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพและร่วมมือกับชุมชนได้เป็นอย่างดี
- 5) สามารถเป็นครูอาชีพได้

สมาคมครูในมลรัฐแมริแลนด์สหรัฐอเมริกา วนิดา อินทรีย์สังวร (2526) ได้
 กำหนดสมรรถภาพครูเพื่อใช้สำหรับประเมินผลการทำงานของครูสรุปได้ดังนี้

- 1) ด้านบุคลิกภาพ เช่น เป็นคนตรงต่อเวลาซื่อสัตย์เชื่อมั่นในตนเองรู้จักกาลเทศะเข้า
 กับคนอื่นได้
- 2) ด้านการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เสร็จตรงตามเวลาที่กำหนด มีความ
 สามารถในการสอนเป็นอย่างดี รู้จักเด็กเป็นรายบุคคล และสามารถปกครองชั้นได้ดี
- 3) ด้านการสอน เช่น เตรียมการสอนอย่างดี และสม่ำเสมอ รู้จักประยุกต์สิ่งที่สอนให้
 เข้ากับชีวิต ความเป็นอยู่ของนักเรียน ใช้ภาษาได้ถูกต้อง ชัดเจน ตลอดจนแนะนำให้นักเรียน
 ช่วยเหลือตนเอง
- 4) ด้านความรับผิดชอบในอาชีพ เช่น ภูมิใจในอาชีพครู ซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่น เป็น
 ประชาธิปไตย และอบรมสั่งสอนเด็กในด้านจริยธรรมเสมอ
- 5) ด้านการแสวงหาความรู้ เช่น มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอน เป็นผู้ใฝ่หา
 ความรู้ตลอดเวลา เข้าใจจิตวิทยาการเรียนรู้ และศึกษาจุดประสงค์ของวิชาที่สอนให้เข้าใจ
 ก่อนสอนเสมอ
- 6) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เช่น ศึกษาปัญหาของท้องถิ่นให้เข้าใจและพยายามติดต่อ
 ให้ชุมชนมีส่วนร่วมร่วมกับโรงเรียนเสมอ เคารพความคิดเห็นของชุมชน และปฏิบัติตามหน้าที่ของ
 พลเมืองดี

2.6 เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

เนื่องจากในปัจจุบันเป็นที่ทราบทั่วกันว่า การจัดการศึกษาประสบปัญหาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ดังเห็นได้จากในช่วงที่ผ่านมาการจัดการศึกษาไม่บรรลุเป้าหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งปัญหาเกิดจากครู เพราะครูยังมีพฤติกรรมการสอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช้สื่อการสอนหรือใช้ไม่ครบถ้วนตามกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่หลักสูตร คู่มือครู และแผนการสอนกำหนด ยึดการถ่ายทอดความรู้โดยครูเป็นศูนย์กลางเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญยิ่งของปัญหาการศึกษา

จากคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ในส่วนของนโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูไว้ในข้อ 6.14 ดังนี้ "ยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู รวมทั้งพัฒนาครูประจำการ บุคลากรทางการศึกษา และองค์กรวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง" (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2538)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520) ได้เสนอแนวมาตรการและวิธีการในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ การผลิต และมาตรฐานวิชาชีพครู 6 ประการ ดังนี้

- 1) การใช้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ต้องกำหนดมาตรฐานการใช้ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยใช้ครูให้เหมาะสมกับความสามารถหรือประเภท มีเกณฑ์มาตรฐานในการปฏิบัติงาน ตลอดทั้งสร้างแรงจูงใจให้ผู้มีความสามารถเข้ามาสู่วิชาชีพครูให้มากขึ้น
- 2) การผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษา ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพให้มีการรับรองมาตรฐานการฝึกหัดครูทั้ง 2 ลักษณะ คือ รับรองมาตรฐานของสถาบันและหลักสูตรการศึกษา
- 3) การควบคุมมาตรฐานวิชาชีพให้ครูสภาเป็นสถาบันวิชาชีพครูเป็นผู้ดำเนินการออกใบอนุญาตประกอบอาชีพครูแก่ผู้ที่ต้องการจะเข้ามาสู่วิชาชีพครู ครูทุกคนต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และปรับปรุงองค์กรของครูให้เป็นอิสระ
- 4) การฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องจัดตั้งศูนย์การฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาขึ้น เพื่อรับผิดชอบฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกประเภท เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพของครู ทั้งก่อนเข้าทำงานและระหว่างประจำการ
- 5) การรับนักศึกษาฝึกหัดครู ให้ดำเนินการคัดเลือกจากผู้ที่มีความสามารถดีเหมาะสม เข้ามาสู่วิชาชีพครู

6) การประสานงานการผลิต การใช้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคณะกรรมการประสานงานการผลิต การใช้ครูและบุคลากรทางการศึกษาขึ้น ประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การใช้ และสถาบันวิชาชีพครู (คุรุสภา) ทำหน้าที่วางนโยบายและวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยใช้และประสานงานระหว่างสถาบันผลิตครูด้วย

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูดังกล่าว คุรุสภาซึ่งเป็นสภาในฐานะองค์กรส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพครูขึ้น เมื่อปี 2533 ประกอบด้วยเกณฑ์ 4 ด้าน คือ รอบรู้ สอนดี มีคุณธรรมจรรยาบรรณ มุ่งมั่นพัฒนา และได้เผยแพร่เกณฑ์ดังกล่าวไปยังครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ เนื่องจากเกณฑ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นนามธรรม ยากแก่การปฏิบัติและการประเมิน จึงไม่มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามเกณฑ์เท่าที่ควร (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2537) และใน พ.ศ. 2537 คุรุสภาได้พัฒนาเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูจากเดิม 4 ด้าน เป็นเกณฑ์มาตรฐาน 11 ข้อ มีเนื้อหาครอบคลุมเกณฑ์เดิม สามารถปฏิบัติและประเมินพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของครูได้ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ครูผลักดันจากคุณภาพภายในตัวครู และเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวนี้ กำหนดขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า เด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ครูจึงต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ เมื่อสอนไปแล้วครูสามารถตรวจสอบแก้ไขปรับปรุง และชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้เรียนเป็นเกณฑ์ของการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานในหน้าที่ครู เพื่อประกันคุณภาพการทำงานและการเป็นครู เกณฑ์แต่ละข้อมีระดับคุณภาพ 3 ระดับ ครูและผู้บริหารการศึกษาสามารถนำเกณฑ์ไปปฏิบัติได้ทันที คุรุสภาได้ประสานการใช้เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) และหน่วยงานต้นสังกัดของครู เพื่อให้การปฏิบัติตามเกณฑ์ส่งผลต่อครู นักเรียน และประเทศชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 แสวงหาความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพครูอยู่เสมอ

ระดับ 2 มีบทบาทในการพัฒนาวิชาชีพครู

ระดับ 3 เป็นผู้นำในการพัฒนาวิชาชีพครู

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียน

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรม โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนเฉพาะ

ในการเรียนการสอนในชั้นเรียน

ระดับ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรม โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนเฉพาะ
ในการเรียนการสอนในชั้นเรียน รวมไปถึงกิจกรรมเสริมความรู้และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ระดับ 3 ตัดสินใจปฏิบัติงานทุกด้านในหน้าที่ครูให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน และส่งผล
โดยตรงต่อการพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน

มาตรฐานที่ 3 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 มีการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน

ระดับ 2 มีการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนและพัฒนาความสามารถของผู้เรียน
ให้สูงขึ้นกว่าเดิม

ระดับ 3 พัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สูงขึ้นเต็มขีดความสามารถของแต่ละ
คน อย่างเป็นระบบ

มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 เลือกใช้แผนการสอนที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสม

ระดับ 2 ปรับปรุงแผนการสอนที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของผู้เรียน ครูและ
สถานศึกษา

ระดับ 3 สร้างและพัฒนาแผนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 5 พัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้อย่างเหมาะสม

ระดับ 2 ใช้สื่อการเรียนการสอนประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสม
และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

ระดับ 3 คิดค้น ผลิต และปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่มีผลต่อการเรียนรู้ และ
ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผลถาวรที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนยึดเนื้อหาเป็นหลัก

ระดับ 2 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนยึดความคิดรวบยอด (Concept) เป็นหลัก

ระดับ 3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนยึดกระบวนการและสร้างลักษณะนิสัยเป็น

หลัก

มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 เป็นรายงานการพัฒนาคูณภาพของผู้เรียนในภาพรวมของกลุ่มผู้เรียนหรือห้องเรียนที่รับผิดชอบ

ระดับ 2 เป็นรายงานการพัฒนาคูณภาพที่แสดงถึงการพัฒนาการเรียน จำแนกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ของห้องเรียนที่รับผิดชอบ

ระดับ 3 เป็นรายงานการพัฒนาคูณภาพที่แสดงถึงการพัฒนาผู้เรียน จำแนกเป็น

รายบุคคล

มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

ระดับ 2 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอ ให้คำแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องในลักษณะสร้างสรรค์ ตลอดจนสอดแทรกในกระบวนการเรียนการสอน

ระดับ 3 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีจนผู้เรียนเกิดศรัทธาและปฏิบัติตามแบบอย่าง que เลือกสรรแล้วเป็นปกตินิสัย

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้ครบถ้วน บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน

ระดับ 2 อาสาเข้าร่วมปฏิบัติงานในสถานศึกษา ตามความรู้ ความสามารถและความถนัดให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

ระดับ 3 มุ่งมั่นพัฒนางานและสถานศึกษาอย่างเป็นระบบจนเป็นนิสัย

มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ปฏิบัติงานทางการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนตามที่ได้รับมอบหมายได้ครบถ้วน บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน

ระดับ 2 อาสาเข้าร่วมปฏิบัติงานทางการศึกษาที่เกี่ยวกับชุมชน ตามความรู้ความสามารถหรือความถนัด

ระดับ 3 มุ่งมั่นพัฒนางานการศึกษาเพื่อชุมชน และร่วมมือกับพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบเป็นนิสัย

มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 สามารถแสวงหาข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

ระดับ 2 สามารถรวบรวมข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนได้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี เทคนิค วิธีการ นวัตกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและวิชาชีพครู

ระดับ 3 สามารถจัดระบบข้อมูลข่าวสาร นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นปกตินิสัย

จากการพิจารณาเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูทั้ง 11 ข้อ ทำให้กล่าวโดยสรุปได้ว่า บุคคลที่จะเข้ามาประกอบวิชาชีพครูควรมีความรัก ความเมตตา และความปรารถนาดีต่อนักเรียน อุทิศตน และเวลาเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ครูควรมีการพัฒนาพฤติกรรม การปฏิบัติตนและพฤติกรรมกาปฏิบัติงานอยู่เสมอ ได้แก่ การศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การเลือกอย่างชาญฉลาด การปรับปรุงพัฒนาแผนการสอน การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน การจัดการ-เรียนการสอนโดยเน้นผลถาวร การรายงานผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานและชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และการแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการแก้ปัญหา พัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

2.7 เกณฑ์การประเมินครูแม่แบบของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษาประจำเขตการศึกษา 9

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษาประจำเขตการศึกษา 9 ได้อธิบายว่า ครูแม่แบบ หมายถึง "ครูผู้มีลักษณะความประพฤติและการปฏิบัติในวิชาหรืองาน ซึ่งเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบอยู่เป็นประจำ มีโรงงานพิเศษหรือที่ได้รับมอบหมาย มีผลการปฏิบัติดีเยี่ยม สามารถเป็นแบบอย่าง ผู้นำทางวิชาการแก่เพื่อนร่วมงานในโรงเรียนและโรงเรียนอื่นได้ โดยมีวิธีการและ/หรือ หลักฐานผลงานปรากฏให้เห็นเด่นชัด" คุณลักษณะของครูแม่แบบที่ประเมินมี 3 ประการ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษาประจำเขตการศึกษา 9, 2536)

1) คุณสมบัติทั่วไป ประกอบด้วย

- (1) บุคลิกภาพเหมาะสมต่อการเป็นครู
- (2) ความมีระเบียบวินัย เชื่อฟังกฎระเบียบและปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงาน
- (3) ความรับผิดชอบและการตรงต่อเวลา
- (4) ความขยันและเอื้อยรอบคอบ รวดเร็วในการปฏิบัติ
- (5) ความเป็นผู้นำ
- (6) ความศรัทธาในอาชีพครู
- (7) ความมีมนุษยสัมพันธ์
- (8) ความเป็นประชาธิปไตย

2) คุณสมบัติเฉพาะวิชา ประกอบด้วย

- (1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร
- (2) ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระวิชา
- (3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน
- (4) เทคนิควิชาการสอน
- (5) การจัดทำแผนการสอน
- (6) สื่อการเรียนรู้การสอน
- (7) การวัดผลประเมินผล
- (8) การสอนซ่อมเสริม
- (9) จิตวิทยาการสอน
- (10) กิจกรรมเสริมหลักสูตร

3) ผลงานทางวิชาการ เป็นผลิตผลอันเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน โดยปรากฏเป็นหลักฐาน จำแนกประเภทได้ดังนี้

- (1) คู่มือสำหรับครู เช่น คู่มือการสอน แผนการสอน คู่มือวัดผล หรือเอกสารเสริมความรู้สำหรับครู
- (2) แบบฝึกหัด
- (3) สื่อการเรียนรู้การสอนพร้อมคู่มือการใช้
- (4) นวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์
- (5) ชุดการสอน
- (6) บทเรียนสำเร็จรูป

- (7) เกมและเพลงส่งเสริมการสอน
- (8) หนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับนักเรียน
- (9) รายงานการศึกษานักเรียนรายกรณี
- (10) รายงานการศึกษาค้นคว้า
- (11) รายงานโครงการ
- (12) รายงานการวิจัย

2.8 แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539-2550

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ หมายถึง การปรับปรุงการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเลือกสรรเปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมแนวทางการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความคาดหมายว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไป และสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายความเป็นเลิศทางการศึกษา ในปี พ.ศ. 2550 ดังนี้

จุดมุ่งหมายสูงสุด เพื่อให้ประชาชนไทยมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพัฒนาประเทศชาติให้สามารถอยู่ในสังคมโลกอย่างเป็นสุข

จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยผู้ผ่านการศึกษแต่ละคนจะมีความสามารถและคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีความสุขกายพละกำลังดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นผู้มีความสามารถในการคิด เป็นผู้ใฝ่รู้และสามารถแสวงหาความรู้ เป็นผู้มีความสามารถในทางวิชาการและวิชาชีพ เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ และอดทนร่วมมือกับผู้อื่นได้ ความเป็นประชาธิปไตย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทย และความเหมาะสมของการศึกษาแต่ละระดับ

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ มีแนวทางการดำเนินงานใน 4 ด้าน คือ

- 1) การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา
- 2) การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3) การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
- 4) การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

โดยมีแนวทางการดำเนินงานด้านการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

เร่งปฏิรูประบบการผลิต การสรรหา และการพัฒนาครูทั้งที่ทำการสอนในสถานศึกษาของรัฐและเอกชนอย่างครบวงจร รวมทั้งพัฒนาผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดย

- (1) สร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบของครู ผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรทางการศึกษาให้มุ่งมั่นต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง
- (2) ในการประเมินความก้าวหน้าของครู ให้มุ่งเน้นที่การวัดประสิทธิภาพของผลการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน และสนับสนุนให้ครูทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการสอนควบคู่กันไป
- (3) ให้ครูทุกคนได้เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องทั่วถึง และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี โดยในทุก 2 ปี ต้องผ่านการอบรมอย่างน้อย 1 ครั้ง ทั้งการอบรมของกระทรวงศึกษาธิการและ/หรือกรมต้นสังกัด และการอบรมของสถาบันอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีวุฒิบัตรรับรอง ตลอดจนการอบรมทางไกล การเข้าประชุมสัมมนาและพัฒนาตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ให้ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่และให้ผู้นับคัมภีร์พิจารณาเป็นส่วนหนึ่งของผลการปฏิบัติงานของครูด้วย
- (4) ให้ครูเลือกแผนการสอนหรือพัฒนาให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสามารถสร้างและพัฒนาความรู้ได้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง
- (5) ให้ครูที่สังกัดส่วนราชการต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการสามารถทำการสอนในสถานศึกษา ทั้งในและนอกสังกัดได้มากกว่า 1 แห่ง ทั้งนี้โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้นับคัมภีร์ และให้ได้รับค่าตอบแทนพิเศษและให้นับรวมเป็นส่วนหนึ่งของผลงานครู ในการบรรจุครูใหม่ให้นำประสบการณ์ของครู มาพิจารณาประกอบการกำหนดเงินเดือนด้วย
- (6) กำหนดคุณสมบัติและเปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ จากเอกชนและส่วนราชการต่าง ๆ รวมทั้งผู้เกษียณอายุราชการมาสอนในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีค่าตอบแทนให้ตามความเหมาะสม
- (7) แก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู โดยการบรรจุแต่งตั้งครูให้ครบทุกตำแหน่งตามแผนอัตรากำลังของแต่ละสถานศึกษา การเกลี่ยอัตรากำลังครู และการลดจำนวนครูช่วยราชการให้คงเหลือน้อยที่สุด สำหรับครูผู้สอนวิชาขาดแคลนให้ได้รับค่าตอบแทนพิเศษ อีกทั้งสนับสนุนให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษาที่มีความพร้อมในการเปิดสอนสาขาวิชาที่ขาดแคลนจัดสอนได้ถึงระดับปริญญาตรี

(8) ปรับปรุงระบบการกำหนดตำแหน่งครูในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อจำแนกความก้าวหน้าในสายงาน (Career ladder) ระหว่างครูกับผู้บริหารสถานศึกษาให้มีสายวิชาชีพ (Career pattern) ที่ชัดเจน แต่มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนหมุนเวียนกันได้ โดยเฉพาะครูสามารถก้าวหน้าตามสายงานการสอนในระดับตำแหน่งที่สูงขึ้นได้ด้วยผลงานของตนเอง ทั้งนี้กำหนดให้มีคู่มือปฏิบัติงานของครู และคู่มือปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา

(9) กำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู โดยให้คุรุสภา คณะกรรมการข้าราชการครูและสถานผลิตครูดำเนินการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และให้มีมาตรการพัฒนาวิชาชีพ โดยการกำหนดให้มีใบประกอบวิชาชีพครู

(10) ปฏิรูประบบสวัสดิการและประโยชน์เกื้อกูลของครูทุกประเภททุกสังกัด เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครู ส่งเสริมขวัญ กำลังใจ และความมั่นคงในอาชีพให้กับครู รวมทั้งปรับปรุงโครงสร้างเงินเดือนและสวัสดิการอื่น ๆ ของครู โดยมุ่งส่งเสริม สนับสนุน แก่ครูที่สอนในถิ่นทุรกันดาร ครูที่สอนหลายชั้นเป็นพิเศษ

(11) พัฒนาระบบและกลไกในการเลือกสรรบุคคลเข้าเรียนในสถาบันผลิตครู พร้อมทั้งพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ในการผลิตครูทั้งครูที่สอนหลายวิชา และครูเฉพาะวิชาที่เน้นการปฏิบัติ เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้ ความสามารถในการเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งให้มีการปรับปรุงวิธีการสอบคัดเลือกและการบรรจุครูประจำการโดยให้สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ทั้งนี้ไม่ควรบรรจุครูที่มาจากสถานศึกษาเอกชนระหว่างปีการศึกษา

(12) เร่งรัดการพัฒนานักบริหารการศึกษ โดยการพัฒนาแนวคิด ความรู้ ตลอดจนทักษะในการบริหารและการจัดการ เพื่อให้สามารถพัฒนาโรงเรียนและสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

(13) ให้ศึกษานิเทศก์ทุกสังกัดผนึกกำลังทำงานร่วมกัน โดยการนิเทศติดตามงานวิชาการในสถานศึกษาทุกสังกัด

จากแนวทางการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาดังกล่าว พอสรุปได้ว่า เป็นการปรับปรุงและพัฒนาในการที่จะผลิต พัฒนา และส่งเสริมบุคคลที่จะเข้ามามีบทบาทในการเป็นครู ให้เป็นคนที่มีคุณภาพ รวมทั้งแก้ไขระบบสวัสดิการและอัตราค่าจ้างด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันและมุ่งให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพนั่นเอง

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถภาพคุณสมบัตินและลักษณะของครูที่ดี ซึ่งจะได้นำเสนอ คือ

1) งานวิจัยภายในประเทศ

มาณพ ภาษิตวิไลธรรม (2520) ได้วิจัยถึง สมรรถภาพของครูประถมศึกษา ที่สังคมต้องการในจังหวัดสกลนครและนครพนม โดยสอบถามความคิดเห็นของครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้บริหาร การศึกษาพบว่า กลุ่มนักเรียนมีความต้องการแตกต่างจากกลุ่มครู ผู้ปกครองและผู้บริหารการศึกษาในความต้องการต่อสมรรถภาพทางการสอน การแนะแนว การปกครอง ชั้นเรียน มนุษยสัมพันธ์และการเป็นผู้นำ ส่วนสมรรถภาพด้านวิชาการต้องการไม่แตกต่างกัน

นิคม ช่วยปลัด (2522) ได้ทำการวิจัยสมรรถภาพของครูในเขตการศึกษา 3 จากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในเขตการศึกษา 3 สรุปสมรรถภาพของครูได้ 6 ประการ คือ คุณลักษณะทางวิชาการ และการสอนคุณลักษณะทางสังคม การมีสัมพันธภาพกับนักเรียนคุณลักษณะทางด้านการปฏิบัติงานทั่วไป คุณลักษณะส่วนตัว และคุณลักษณะพิเศษ

อนันต์ เอี้ยวเจริญ (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนครู และครูพลศึกษาเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูพลศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม มีความคิดเห็นว่า ครูพลศึกษา ควรจะมีสมรรถภาพในระดับมาก คือ ด้านความเข้าใจและการใช้หลักสูตรการสอน และการบริหารด้านวิชาการ ด้านการปกครองชั้นเรียน การแนะแนว การมีมนุษยสัมพันธ์ ด้านการปรับปรุงบุคลิกภาพ ด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ด้านการประเมินผล ด้านพฤติกรรมทั่วไป ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ด้านการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน พบว่า ครูมีพฤติกรรมที่เหมาะสมจากมากไปหาน้อย คือ พฤติกรรมด้านเมตตา ด้านการพูด ด้านการแต่งกาย และด้านการตรงต่อเวลา

เฉลิม รอดหลง (2529) ได้ทำการศึกษาสมรรถภาพ ปัญหา และความต้องการของครูวิทยาศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนมัธยมศึกษาระดับตำบลเขตการศึกษา 6 พบว่า ครูวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่า มีสมรรถภาพปานกลาง 3 ด้าน คือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และด้านวิชาชีพครู และระดับมาก คือ ด้านเจตคติทางวิทยาศาสตร์

ประยูร อาษานาม (อ้างใน อุดลย์ วังศรีคุณ, 2533) ได้ทำการศึกษาสมรรถภาพทางการสอนคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การศึกษาใช้วิธีสอบถามความคิดเห็นจากครูศึกษานิเทศก์ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาและอาจารย์ในสถานศึกษาฝึกหัดครู จำนวนทั้งสิ้น 1,960 คน ผู้วิจัยได้แบ่งสมรรถภาพของครูออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ คือด้านความรู้ ด้านการสอน และด้านคุณลักษณะ และเจตคติรวม 25 สมรรถภาพ พบว่า อันดับความสำคัญของสมรรถภาพของครูสอนคณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษา ที่บุคคลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นได้จัดอันดับ 10 อันดับแรกไว้ดังต่อไปนี้

อันดับ 1 ความรู้เนื้อหาคณิตศาสตร์ในหลักสูตรประถมศึกษา

อันดับ 2 ความรู้ทางจิตวิทยาการศึกษาและทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนคณิตศาสตร์

อันดับ 3 ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร

อันดับ 4 ความรู้คณิตศาสตร์พื้นฐาน

อันดับ 5 การจัดลำดับชั้นของกิจกรรมการเรียนการสอน

อันดับ 6 การกำหนดจุดมุ่งหมายของบทเรียน

อันดับ 7 เจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์และการสอนคณิตศาสตร์

อันดับ 8 ความรู้ด้านการวัดและประเมินผล

อันดับ 9 การเลือกวิธีสอน

อันดับ 10 ความเอาใจใส่นักเรียน

2) งานวิจัยในต่างประเทศ

Karch และ Estrabrook (1956) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของครู โดยวิธีวิเคราะห์งาน พบว่า คุณลักษณะที่ดีของครูมี 5 ด้าน คือ สร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนด้านการสอน ด้านศีลธรรมจรรยา ด้านคุณสมบัติเฉพาะตัว และด้านทักษะทางท่าง สำหรับด้านความสัมพันธ์กับนักเรียน ผู้วิจัยเห็นว่า ครูที่ดีควรสนใจและทำความเข้าใจปัญหาของนักเรียนพยายามไม่ให้เรื่องส่วนตัว มีอิทธิพลกับทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน มีจิตใจหนักแน่นสนใจนักเรียนเท่ากันทุกคน ลงโทษนักเรียนที่ทำผิดอย่างมีเหตุผลและยุติธรรม

Ryans (1960) ได้ทำการวิจัยถึง คุณลักษณะของครูและพฤติกรรมของครู พบว่า พฤติกรรมที่ดีของครู คือ เตรียมการสอน สนใจนักเรียน ยกย่องชมเชยนักเรียนที่ทำความดี สุภาพอ่อนน้อม มีอารมณ์ขัน เมตตากรุณา มีความอดทน ยุติธรรม

Wortruba และ Wright (1975) ได้ศึกษาถึงการพัฒนาประสิทธิภาพในการสอนของครูโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มนักเรียน และกลุ่มผู้บริหาร พบว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า ครูที่มีประสิทธิภาพควรเป็นผู้มีคุณลักษณะเรียงตามลำดับ ดังนี้ มีทักษะในการสื่อความหมาย มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน มีความรู้ทางวิชาการดี มีความยุติธรรม เป็นนักวิเคราะห์วิจัยที่ตีความตนเองได้ เชื่อมั่นในตนเองมีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการปกครองชั้นและการแนะแนวเป็นต้น กลุ่มนักเรียนมีความคิดเห็นว่า ครูควรเป็นนักพูดที่ดี มีความยุติธรรมในการประเมินผล เตรียมการสอนดี ช่วยเหลือนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนคิดด้วยตนเอง กลุ่มผู้บริหารมีความคิดเห็นว่าครูควรกระตุ้นให้เด็กทำงานด้วยตนเองให้มากที่สุด สามารถอธิบายเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายใช้ข้อมูลย้อนกลับปรับปรุงและส่งเสริมความก้าวหน้าของเด็ก

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาข้างต้น พบว่า แนวความคิดและผลการศึกษาของนักวิชาการทุกท่าน มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Bloom ที่กล่าวถึงสมรรถภาพที่พึงมีทั้ง 3 ด้าน คือ สมรรถภาพด้านความรู้ สมรรถภาพด้านทักษะและเทคนิควิธี และสมรรถภาพด้านคุณลักษณะและเจตคติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแนวคิดของ Bloom มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้